

**АНАЛИЗА ЗДРАВСТВЕНОГ СТАЊА СТАНОВНИШТВА ГРАДА
НОВОГ ПАЗАРА У 2024.ГОДИНИ**

Нови Пазар, 2025. год.

1. УВОД

Оцена здравственог стања становништва је веома комплексан процес и још увек се темељи на „класичним негативним“ здравственим показатељима који се односе на соматску страну здравља односно болести, због доступности и континуираног начина прикупљања података унутар здравственог система.

Анализа здравственог стања становништва града Новог Пазара за 2024. годину подразумевала је сагледавање основних, доступних показатеља демографске и здравствене статистике у циљу дијагностиковања здравственог стања становништва и следствено томе имплементацију превентивних, терапијских и рехабилитационих процедура у циљу унапређења и очувања здравља и лечења болести ове популације.

Прикупљени су основни подаци о граду Новом Пазару. Коришћени су демографски подаци из Прогнозе становништва Републике Србије за 2024.годину Републичког Завода за статистику, витални догађаји из базе података Пријава рођења и Потврда о смрти. Подаци о морбидитету су узети из рутинске здравствене статистике (периодични извештаји домова здравља и стационарних здравствених установа на подручју Рашког округа-Филијала РФЗО Нови Пазар) и табелирани су са циљем јединствености и бољег сагледавања најзначајнијих здравствених проблема становништва. За податке о морталитету је коришћена база података Потврда о смрти. Периодични статистички извештаји здравствених установа за 2024. годину су послужили као извор података о кадровима запосленим у здравственим установама округа, коришћењу здравствене заштите и раду здравствених установа на подручју Рашког округа- Филијала РФЗО Нови Пазар. Коришћени су и неки показатељи квалитета рада здравствених установа који могу употпунити слику здравственог стања ове популације.

И поред различитих извора података морамо нагласити да свеукупни евалуирани показатељи су ипак само рефлексја здравственог стања са доминацијом показатеља „негативног“ здравља у односу на позитивно здравље као резултат историјског тока начина прикупљања података.

Потребно је нагласити да слабост ове анализе произилази из чињенице да су анализирани подаци о смртности они који су нам доступни из Матичних књига Рашког округа- Филијала РФЗО Нови Пазар и да не садрже податке лица која су умрла ван округа, најчешће у клиничким центрима Републике Србије. Ови подаци се сабирају на републичком нивоу и дистрибуирају према одговарајућим окрузима према местима становања али ове републичке публикације су на располагању касније у односу на рок израде ове окружне анализе.

2. ГЕОГРАФСКЕ И ДЕМОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РАШКОГ ОКРУГА

Географске карактеристике

Град Нови Пазар се налази у југозападном делу Републике Србије и простире на површини од 742 км².

Демографске карактеристике

Табела бр.1- Демографски и територијални подаци за град Нови Пазар

О П ШТИНЕ	повр шин а у км ²	број стано вни ка	број пред шко лске деце	пунолет но становн ишт во	број станов ника >65 год.	проце нат старих	до 18 го д.	жене од 15 - 49 год.	жене >15 г.	7-18 год.
Нови Пазар	742	107822	10995	76802	11916	11,05	29339	26946	42555	20472

Становништво општина Нови Пазар и Тутин припадају зрелом становништву са просечно 10,6 % старих становника.

3. ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ ЗДРАВСТВЕНОГ СТАЊА СТАНОВНИШТВА

Ванболнички морбидитет појединих категорија становништва

У оквиру анализе морбидитета, ванболнички морбидитет се прати према коришћењу и евиденцијама болести, стања и повреда у областима-службама примарне здравствене заштите: предшколске деце, школске деце и омладине, одраслог становништва и жена.

Морбидитет предшколске деце (од 0 до 6 година)

У оквиру службе за здравствену заштиту предшколске деце у Дому здравља Нови Пазар у 2024. години регистровано је укупно 39528 дијагноза (2023.године-40509) према МКБ 10 са стопом од 3595,09/1000, приближно 3,60 дијагноза годишње по детету (Табела 2).

Табела бр. 2-УТВРЂЕНА ОБОЉЕЊА И СТАЊА У ОБЛАСТИ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ У 2024.ГОДИНИ

Група	Шифра	ГРУПА ОБОЉЕЊА	2024. година		
			Број	Стопа на 1000 Претшколске деце	%
I	A00-B99	Заразне болести и паразитарне болести	979	89,04	2,48
II	C00- D48	Тумори	14	1,27	0,04
III	D50-D89	Болести крви и болести крвотворних органа и поремећаји имунитета	261	23,74	0,66
IV	E00-E90	Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	45	4,09	0,11
V	F00-F99	Душевни поремећаји и поремећаји понашања	32	2,91	0,08
VI	G00-G99	Болести нервног система	51	4,64	0,13
VII	H00-H59	Болести ока и припојака ока	258	23,47	0,65
VIII	H60-H95	Болести ува и болести мастоидног наставка	427	38,84	1,08
IX	I00-I99	Болести система крвотока	8	0,73	0,02
X	J00-J99	Болести система за дисање	14507	1319,42	36,70
XI	K00-K93	Болести система за варење	271	24,65	0,69
XII	L00-L99	Болести коже и болести поткожног ткива	1323	120,33	3,35
XIII	M00- M99	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	13	1,18	0,03
XIV	N00-N99	Болести мокраћно-полног система	120	10,91	0,30
XV	O00-O99	Трудноћа, рађање и бабиње	0	0,00	0,00
XVI	P00-P96	Стање у порођајном периоду	54	4,91	0,14
XVII	Q00-Q99	Урођене наказности, деформације и хромозомске ненормалности	55	5,00	0,14
XVIII	R00-R99	Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	6046	549,89	15,30
XIX	S00-T98	Повреде, тровања и последице деловања спољних фактора	88	8,00	0,22
XXI	Z00-Z99	Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	14976	1362,07	37,89
XXII	U04,U07	Шифре за посебне намене	0	0,00	0,00
УКУПНО :			39528	3595,09	100,00

Као разлог посете лекару код предшколске деце доминирају Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом са 37,89%(2023.године-37,23%,2024.године-37,89) и стопом обољевања од 1362,07 на 1000 деце предшколског узраста. Друга по заступљености је група болести система за дисање са 33,70% (2023.год.-33,67%). Још увек је велико учешће недефинисаних болести15,30%, и више је него

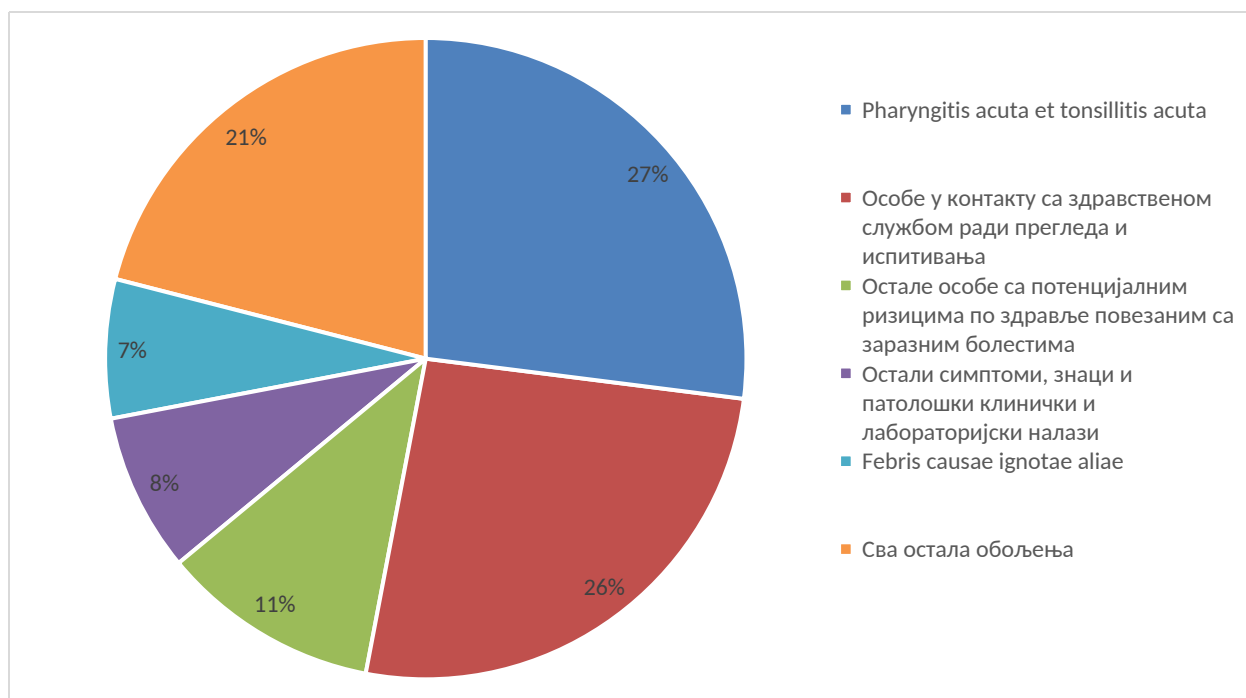
2023.године -11,23. Болести коже и поткожног ткива у укупном морбидитету учествују са 3,35% и стопом од 120,33на 1000, следе затим група заразних болести и паразитарних болести 2,48, болести ува и мастоидног наставка1,08%,док сви остали системи узимају учешће од 6,2%.

Табела бр.3- ДЕСЕТ НАЈЧЕШЋИХ ОБОЉЕЊАУ СЛУЖБИ ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ У 2024.ГОДИНИ

Р.бр.	Дијагнозе	Број случајева	% учешћа
1	<i>Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta</i>	10821	27,38
2	<i>Особе у контакту са здравственом службом ради прегледа и испитивања</i>	10087	25,52
3	<i>Остале особе са потенцијалним ризицима по здравље повезаним са заразним болестима</i>	4303	10,89
4	<i>Остали симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази</i>	3150	7,97
5	<i>Febris causae ignotae aliae</i>	2709	6,85
6	<i>Laryngitis acuta et tracheitis acuta</i>	1433	3,63
7	<i>Остале акутне инфекције горњег дела система за дисање</i>	1106	2,80
8	<i>Остале болести коже и поткожног ткива</i>	1070	2,71
9	<i>Bronchitis acuta et bronchiolitis acuta</i>	755	1,91
10	<i>Особе у здравственим службама из других разлога</i>	582	1,47
11	Сва остала обољења	3512	8,88

Преко три четвртине морбидитета код деце предшколског узраста отпада на првих пет дијагноза, укупно 78,61%. Као појединачна дијагноза најзаступљенија је акутно запаљење ждрела и крајника са10821случаја (2023.год.-10129) и учешћем у укупном морбидитету предшколске деце од 27,38%. Лица која траже здравствене услуге ради прегледа и испитивања код предшколске деце имају учешће од 27,04%. Остале особе са потенцијалним ризицима по здравље повезаним са заразним болестима(10,89%), остали симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази (7,97%),температура непознате етиологије(6,85%) и сва остала обољења 21,39%(Табела 3).

Графикон бр.1-Пет најчешћих обољења код деце претшколског узраста

3.2.2 Морбидитет школске деце и омладине (од 7 до 18 година)

У оквиру служби за здравствену заштиту школске деце и омладине у Дому здравља Нови Пазар у 2024. години регистровано јеукупно 36144 дијагнозе (2023.год-34787) са стопом од 1808,28/1000 што износи скоро 1,8 дијагноза болести пошколском детету.

Табела бр.4-УТВРЂЕНА ОБОЉЕЊА И СТАЊА КОД ШКОЛСКЕ ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ У 2024.ГОДИНИ

Група	Шифра	ГРУПА ОБОЉЕЊА	2024.година		
			БРОЈ	СТОПА НА 1000 ШКОЛСКЕ ДЕЦЕ	%
I	A00-B99	Заразне болести и паразитарне болести	443	22,16	1,23
II	C00- D48	Тумори	12	0,60	0,03
III	D50-D89	Болести крви и болести крвотворних органа и поремећаји имунитета	108	5,40	0,30
IV	E00-E90	Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	341	17,06	0,94
V	F00-F99	Душевни поремећаји и поремећаји понашања	115	5,75	0,32
VI	G00-G99	Болести нервног система	157	7,85	0,43
VII	H00-H59	Болести ока и припојака ока	202	10,11	0,56
VIII	H60-H95	Болести ува и болести мастоидног наставка	983	49,18	2,72
IX	I00-I99	Болести система крвотока	37	1,85	0,10

X	J00-J99	Болести система за дисање	14391	719,98	39,82
XI	K00-K93	Болести система за варење	434	21,71	1,20
XII	L00-L99	Болести коже и болести поткожног ткива	3199	160,05	8,85
XIII	M00-M99	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	125	6,25	0,35
XIV	N00-N99	Болести мокраћно-полног система	159	7,95	0,44
XV	O00-O99	Трудноћа, рађање и бабиње	0	0,00	0,00
XVI	P00-P96	Стање у порођајном периоду	7	0,35	0,02
XVII	Q00-Q99	Урођене наказности, деформације и хромозомске ненормалности	43	2,15	0,12
XVIII	R00-R99	Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	4256	212,93	11,78
XIX	S00-T98	Повреде, тровања и последице деловања спољних фактора	328	16,41	0,91
XXI	Z00-Z99	Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	10804	540,52	29,89
XXII	U04,U07	Шифре за посебне намене	0	0,00	0,00
УКУПНО :			36144	1808,28	100,00

Код школске деце и омладине у морбидитету доминирају група болести система за дисање на које отпада 39,82% , (нешто више у односу на 2023.годину-37,71%) са стопом од 719,98 на 1000.Друга по заступљености је група фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом 29,89% (2023.год-39,71%). Трећа по заступљености су симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази уделом од 11,789%(већим уделом у односу на прошлу годину 6,77%) и стопом 212,93 на 1000,потом је група болести коже и поткожног ткива8,85% што је нешто више у односу на 2023.годину-5,36%, болести ува и мастоидног наставка 2,72%, док све остале групе болести имају укупно учешће од 6,94%.

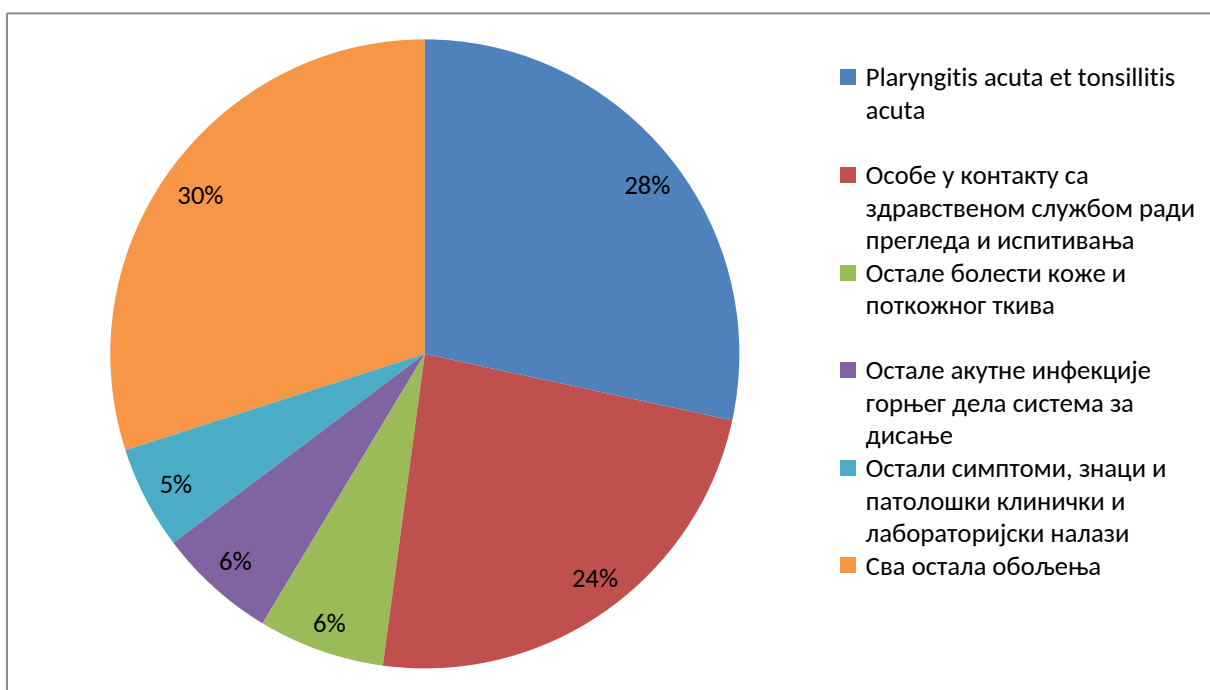
Табела бр.5- ДЕСЕТ НАЈЧЕШЋИХ ОБОЉЕЊА У СЛУЖБИ ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ ШКОЛСКЕ ДЕЦЕ У 2024.ГОДИНИ

Р.бр.	Дијагнозе	Број случајева	%
1	<i>Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta</i>	10261	28,39
2	<i>Особе у контакту са здравственом службом ради прегледа и испитивања</i>	8582	23,74
3	<i>Остале болести коже и поткожног ткива</i>	2348	6,50
4	<i>Остале акутне инфекције горњег дела система за дисање</i>	2210	6,11
5	<i>Остали симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази</i>	1915	5,30
6	<i>Остале особе са потенцијалним ризицима по здравље повезаним са заразним болестима</i>	1547	4,28
7	<i>Dolor abdominalis et pelvis</i>	1311	3,63

8	<i>Febris causae ignotae aliae</i>	1030	2,85
9	Инфекције коже и поткожног ткива	851	2,35
10	Особе у здравственим службама из других разлога	670	1,85
11	Сва остала обољења	5419	14,99

Код школске деце и омладине на првих пет обољења отпада више од две трећине свих случајева(25316 или 70,04%). Најчешће успостављена дијагноза је акутно запаљење ждрела и крајника са28,39% што је мање од прошле године 30,47%,лица која траже здравствене услуге ради прегледа и испитивања имају учешће нешто мање од једне четвртине(23,74%) или 8582 случаја, следе затим болести коже и поткожног ткива 6,5%,остале акутне инфекције горњег дела система за дисање 6,11%,недефинисана стања 5,3%,и сва остала обољења 29,95 %(графикон бр.2).

Графикон бр.2-Пет најчешћих обољења код деце школског узраста

Морбидитет одраслог становништва

Анализа здравственог стања одраслог становништва на територији Новог Пазара сачињена је на основу података добијених из службе опште медицине, где раде “изабрани лекари “ за одрасло становништво из Дома здравља Нови Пазар. Здравствене услуге у овој области остварује 75680одраслих становника.

У 2024.години регистровано је укупно 247955 обољења са стопом од 3276,36/1000,

док је у 2023. регистровано укупно 230411 дијагноза са сличном стопом од 3044,54 на 1000 пунолетних становника.

Учесталост и стопе обољевања одраслог становништва дате су у табели 6.

Табела бр. 6- УТВРЂЕНА ОБОЉЕЊА И СТАЊА КОД ОДРАСЛОГ СТАНОВНИШТВА У 2024.ГОДИНИ

Група	Шифра	ГРУПА ОБОЉЕЊА	2024. година		
			БРОЈ	СТОПА НА 1000 ОДРАСЛИХ	%
I	A00-B99	Заразне болести и паразитарне болести	6563	86,72	2,65
II	C00- D48	Тумори	718	9,49	0,29
III	D50-D89	Болести крви и болести крвотворних органа и поремећаји имунитета	2775	36,67	1,12
IV	E00-E90	Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	11748	155,23	4,74
V	F00-F99	Душевни поремећаји и поремећаји понашања	7907	104,48	3,19
VI	G00-G99	Болести нервног система	3725	49,22	1,50
VII	H00-H59	Болести ока и припојака ока	5938	78,46	2,39
VIII	H60-H95	Болести ува и болести мастоидног наставка	6490	85,76	2,62
IX	I00-I99	Болести система крвотока	50146	662,61	20,22
X	J00-J99	Болести система за дисање	38264	505,60	15,43
XI	K00-K93	Болести система за варење	23313	308,05	9,40
XII	L00-L99	Болести коже и болести поткожног ткива	4743	62,67	1,91
XIII	M00-M99	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	43806	578,83	17,67
XIV	N00-N99	Болести мокраћно-полног система	21615	285,61	8,72
XV	O00-O99	Трудноћа, рађање и бабиње	0	0,00	0,00
XVI	P00-P96	Стање у порођајном периоду	0	0,00	0,00
XVII	Q00-Q99	Урођене наказности, деформације и хромозомске ненормалности	0	0,00	0,00
XVIII	R00-R99	Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	18828	248,78	7,59
XIX	S00-T98	Повреде, тровања и последице деловања спољних фактора	1376	18,18	0,55
XXI	Z00-Z99	Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	0	0,00	0,00
XXII	U04,U07	Шифре за посебне намене	0	0,00	0,00
УКУПНО :			247955	3276,36	100,00

Резултати анализе показују да су у овој популацији на првом месту болести система

крвотока са 20,22%(2023-21,49%) и стопом 662,62/1000, са најчешћом дијагнозом „повишени крвни притисак непознатог узрока“.

Друга група су болести мишићно-коштаног система и везивног ткива са 17,67%(2023-18,37%)и стопом 578,83/1000, трећу групу чине болести система за дисање 15,43% (2023-15,45%) и стопом од 505,60 на 1000 одраслих становника.

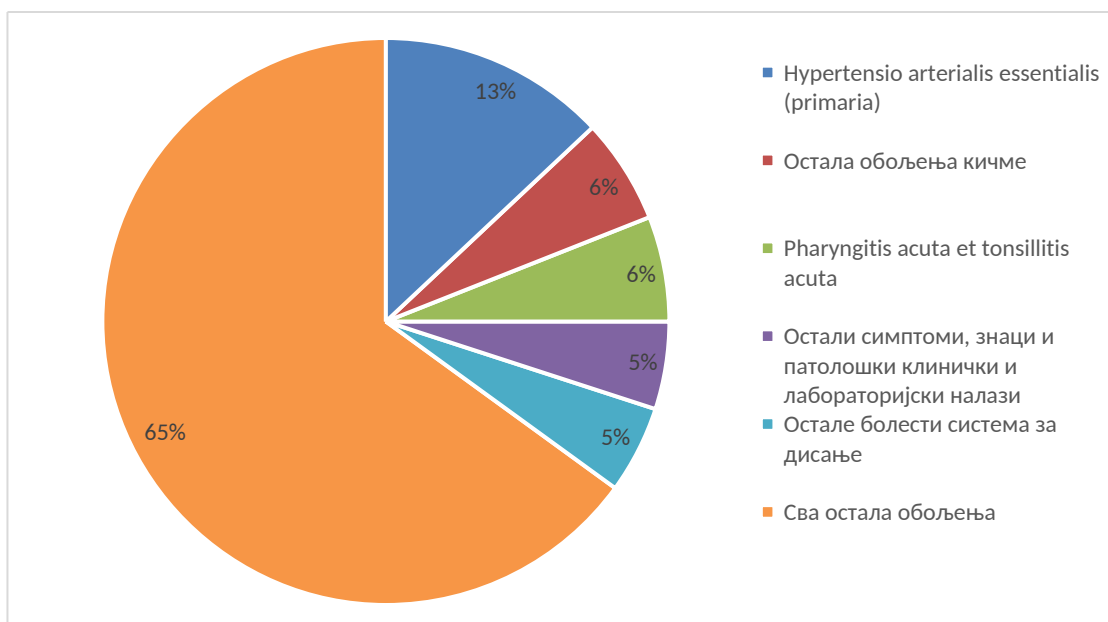
Четврта група по учесталости су болести система за варење са 9,40%, затим болести мокраћно-полног система 8,72 %и све остале групе болести заједно 28,56%.

Табела бр.7- ДЕСЕТ НАЈЧЕШЋИХ ОБОЉЕЊА КОД ОДРАСЛОГ СТАНОВНИШТВА У 2024.ГОДИНИ

Р.бр.	Дијагнозе	Број случајева	% учешћа
1	<i>Hypertensio arterialis essentialis (primaria)</i>	31239	12,60
2	<i>Остала обољења кичме</i>	16282	6,57
3	<i>Pharyngitis acuta et tonsillitis acuta</i>	14969	6,04
4	<i>Остали симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази</i>	12617	5,09
5	<i>Остале болести система за дисање</i>	11752	4,74
6	<i>Остале болести мишићно-коштаног система и везивног ткива</i>	11671	4,71
7	<i>Друге болести једњака, желуца и дванаестопалачног црева</i>	9965	4,02
8	<i>Diabetes mellitus</i>	7638	3,08
9	<i>Gastritis et duodenitis</i>	6882	2,78
10	<i>Друге исхемијске болести срца</i>	6816	2,75
11	Сва остала обољења	118124	47,64

Од пет најучесталијих болести (Графикон 3) на првом месту код одраслих је повишени крвни притисак непознатог узрока са учесталошћу од 12,60% (2023.године-13,46%), на другом месту су остала обољења кичме са 6,57%, затим акутно запаљење ждрела и крајника са 6,04 %, остали симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази 5,09%, Остале болести система за дисање са 4,74%, док сва остала обољења имају удео 64,96%.

Графикон бр.3-Пет најчешћих обољења код одраслог становништва

Морбидитет жена

На територији Новог Пазара живи 42554 жена животне доби са 15 и више година и оне остварују здравствену заштиту у оквиру службе за здравствену заштиту жена у Дому здравља Нови Пазар.

У 2024. години у оквиру ових служби регистровано је укупно 6542 обољења са стопом од 153,73/1000, док је у 2023. години регистровано више дијагноза 9697 са стопом 227,88 на 1000.

Анализа података морбидитета репродуктивног здравља према групама болести показује следећу учесталост:

1. Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом (XXI група) 65,96%
2. Болести мокраћно-полног система (XIV група) 43,64%
3. Трудноћа, рађање и бабиње (XV група) 23,69 %
4. Тумори (II група) 18,99%
5. Болести крви и болести крвотворних органа и поремећаји имунитета (III група) 1,46%

Табела бр.8- УТВРЂЕНА ОБОЉЕЊА И СТАЊА КОД ЖЕНА У 2024.ГОДИНИ

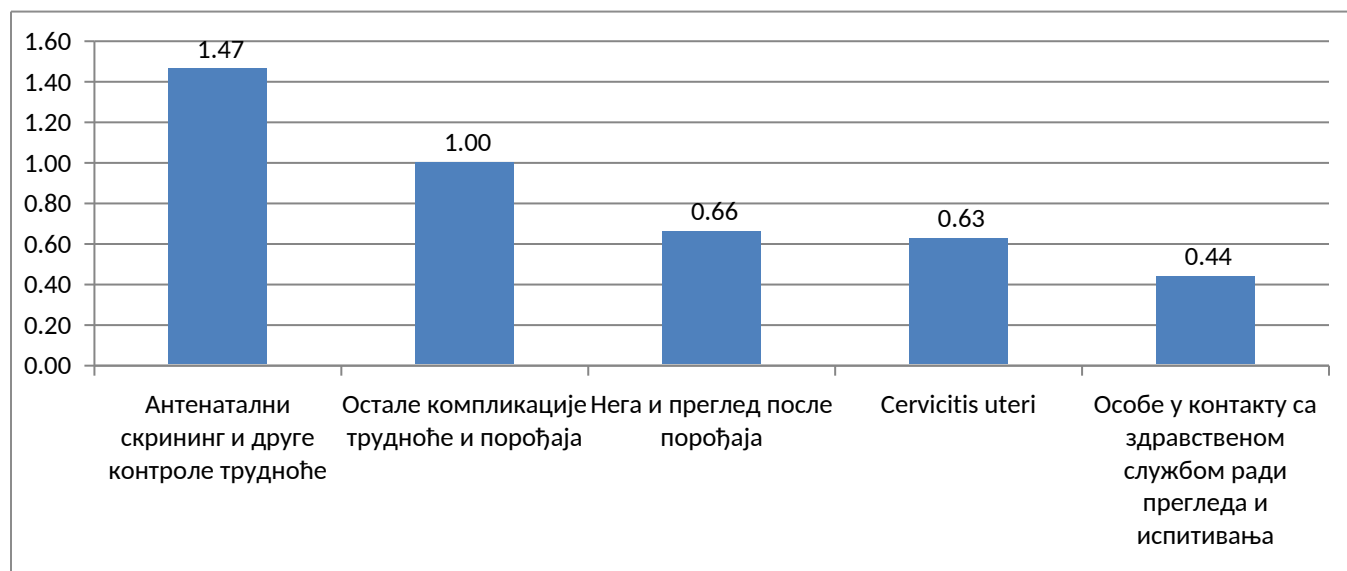
Група	Шифра	ГРУПА ОБОЉЕЊА	2024. година		
			БРОЈ	Стопа на 1000 жена	%
I	A00-B99	Заразне болести и паразитарне болести	0	0,00	0,00
II	C00- D48	Тумори	808	18,99	12,35
III	D50-D89	Болести крви и болести крвотворних органа и поремећаји имунитета	62	1,46	0,95
IV	E00-E90	Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	0	0,00	0,00
V	F00-F99	Душевни поремећаји и поремећаји понашања	0	0,00	0,00
VI	G00-G99	Болести нервног система	0	0,00	0,00
VII	H00-H59	Болести ока и припојака ока	0	0,00	0,00
VIII	H60-H95	Болести ува и болести мастоидног наставка	0	0,00	0,00
IX	I00-I99	Болести система крвотока	0	0,00	0,00
X	J00-J99	Болести система за дисање	0	0,00	0,00
XI	K00-K93	Болести система за варење	0	0,00	0,00
XII	L00-L99	Болести коже и болести поткожног ткива	0	0,00	0,00
XIII	M00-M99	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	0	0,00	0,00
XIV	N00-N99	Болести мокраћно-полног система	1857	43,64	28,39
XV	O00-O99	Трудноћа, рађање и бабиње	1008	23,69	15,41
XVI	P00-P96	Стање у порођајном периоду	0	0,00	0,00
XVII	Q00-Q99	Урођене наказности, деформације и хромозомске ненормалности	0	0,00	0,00
XVIII	R00-R99	Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	0	0,00	0,00
XIX	S00-T98	Повреде, тровања и последице деловања спољних фактора	0	0,00	0,00
XXI	Z00-Z99	Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	2807	65,96	42,91
XXII	U04,U07	Шифре за посебне намене	0	0,00	0,00
УКУПНО :			9697	227,88	100,00

Табела бр.9-ДЕСЕТ НАЈЧЕШЋИХ ОБОЉЕЊА У СЛУЖБИ ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ ЖЕНА У 2024.ГОДИНИ

Р.бр.	Дијагнозе	Број случајева	% учешћа
1	Аntenатални скрининг и друге контроле трудноће	1465	22,39
2	Остале компликације трудноће и порођаја	1003	15,33
3	Нега и преглед после порођаја	663	10,13
4	Cervicitis uteri	629	9,61
5	Особе у контакту са здравственом службом ради прегледа и испитивања	443	6,77
6	Sterilitas feminae	362	5,53
7	Поремећаји менструације	335	5,12
8	Neoplasma malignum mammae	249	3,81
9	Контрацепција	236	3,61
10	Болести дојке	198	3,03
11	Сва остала обољења	959	14,66

Пет најчешћих разлога за посету изабраном гинекологу су била: антенатални скрининг и друге контроле трудноће 22,39%, остале компликације трудноће и порођаја 15,33%, нега и преглед после порођаја 10,13%, Упала цервикса утеруса 9,61%, лица која траже здравствене услуге ради прегледа и испитивања 6,77%. На сва остала обољења отпада 35,77%(графикон 3).

Графикон бр.4-Пет најчешћих обољења код жена(стопа на 1000)

Здравствено стање зуба и орално здравље

Орално здравље пратимо и оцењујемо из извештаја о морбидитету стоматолошких служби домова здравља. У 2021.години било је 37279 дијагноза са стопом од 266,6/1000 стан, у 2022.години је било 42842 дијагноза, док је у 2023.години 46293 дијагноза а у 2024.години 49450.

Табела бр.10- ОБОЉЕЊА И СТАЊА У ОБЛАСТИ СТОМАТОЛОШКЕ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ У 2024.ГОДИНИ

Редни број	Шифра	ОБОЉЕЊА-СТАЊА	Број	Индексструк.	Стопа на 1000 стан.
180	K02	Квар зуба	8984	18,17	8,98
181	K00- K01, K03- K04	Друге болести зуба потпорних структура	39956	80,80	39,96
182	K09- K14	Друге болести усне дупље, пљувачних жлезда и вилица	510	1,03	0,51
УКУПНО			49450	100	49,45

У стоматолошким извештајима резултати анализе показују да су најчешће регистроване дијагнозе биле: друге болести зуба и потпорних структура (група дијагноза) 80,80 %, квар зуба 18,17% и друге болести усне дупље, пљувачних жлезда и вилица (група дијагноза) 1,03%, (табела бр.10).

Најучесталија група „друге болести зуба и потпорних структура“ практично има две подгрупе: једна се односи на ортодонтске проблеме и друга на потпорне структуре зуба. Најмања група учесталости се односи на оралну дупљу и различите здравствене проблеме у њој.

Анализа здравственог стања становништва града Новог Пазара за 2024. Годину на основу података из примарне здравствене заштите указује на стабилне, али и даље изражене јавноздравствене изазове у свим категоријама становништва.

Структура морбидитета показује доминацију **хроничних незаразних болести**, инфекција респираторног система и стоматолошких обољења.

Код **предшколске деце**, најчешћи разлози за посету лекару су инфекције горњих дисајних путева, контакт са здравственом службом због превентивних прегледа и учестале фебрилне реакције непознате етиологије. Примећује се релативно висок проценат недефинисаних дијагноза, што указује на потребу за прецизнијом дијагностиком и систематским праћењем дечјег здравља.

Код **школске деце и омладине**, такође доминирају акутне инфекције респираторног система, али расте учесталост обољења коже и поткожног ткива, као и функционалних поремећаја повезаних са школским стресом и животним стилем.

У **популацији одраслих**, најзаступљеније су болести система крвотока (пре свега хипертензија), болести мишићно-коштаног система, дисајног и дигестивног система. Раст броја дијагноза дијабетеса и гастроинтестиналних обољења указује на потребу за јачим програмима промоције здравих стилова живота и контроле фактора ризика.

Код **жена**, водећи разлози за посету гинекологу су трудноћа и компликације у трудноћи, нега после порођаја, цервицитис, стерилитет и малигне болести дојке. Уочава се стабилан али недовољан обухват антенаталних и скрининг прегледа, што оставља простор за унапређење ране дијагностике.

Орално здравље и даље представља значајан проблем — најчешће се бележе болести потпорних структура зуба и каријес, што указује на недовољну превенцију и недисциплину у одржавању хигијене уста и зуба.

У целини, слика здравственог стања указује на појачану потребу за превентивним активностима, раним откривањем болести и унапређењем здравствене писмености становништва.

ПРЕДЛОГ МЕРА И АКТИВНОСТИ

1. **Јачање примарне здравствене заштите и превенције**
 - Увођење редовних скрининг програма за хипертензију, дијабетес и малигне болести.
 - Јачање патронажне службе и саветовалишта за децу, одрасле и труднице.
 - Побољшање праћења здравствених индикатора у примарној заштити.
2. **Промоција здравих стилова живота**
 - Кампање у школама и заједници о исхрани, физичкој активности и одвикавању од пушења.
 - Едукације о значају оралне хигијене и превенције стоматолошких обољења.
3. **Унапређење здравља деце и младих**
 - Редовни систематски прегледи и здравствено-едукативни програми у школама.
 - Превенција респираторних инфекција и подизање имунолошке отпорности код деце.
4. **Здравље жена и репродуктивно здравље**
 - Повећање одзива на антенаталне и скрининг прегледе (ПАП тест, мамографија).
 - Континуирана подршка трудницама и младим мајкама кроз радионице и саветовалишта.
5. **Интерсекторска сарадња и јавно-здравствене кампање**
 - Заједничке активности здравствених установа, школа, медија и локалне самоуправе.

- Успостављање система редовног извештавања о превентивним активностима и резултатима.

Закључак:

Здравствено стање становништва Новог Пазара у 2024. години захтева јачање превентивног рада и континуирано улагање у здравствену едукацију. Повећање одзива на скрининг, боља координација између служби и подстицање здравих животних навика треба да буду приоритети локалне здравствене политике.

Болнички морбидитет

Табела бр.11-Структура болесника и болничких дана (број и проценат) према групама у Општој болници Нови Пазар

ГРУПА БОЛЕСТИ			НП	
			број	Бо дани
I	A00 - B99	број	680	3091
		%	4,29	4,88
II	C00 - C97	број	506	1809
		%	3,19	2,85
	D10 - D36	број	301	531
		%	1,90	0,84
	D37 - D48	број	96	584
		%	0,61	0,92
III	D50 - D89	број	429	619
		%	2,70	0,98
IV	E00 - E90	број	311	1226
		%	1,96	1,93
V	F00 - F99	број	32	101
		%	0,20	0,16
VI	G00 - G99	број	499	1159
		%	3,15	1,83
VII	H00 - H59	број	122	237
		%	0,77	0,37
VIII	H60 - H95	број	106	315
		%	0,67	0,50
IX	I00 - I99	број	2114	9063
		%	13,33	14,30
X	J00 - J99	број	1787	8350
		%	11,27	13,18
XI	K00 - K93	број	1863	7551

		%	11,75	11,92
XII	L00 - L99	број	270	1325
		%	1,70	2,09
XIII	M00 - M99	број	280	583
		%	1,77	0,92
XIV	N00 - N99	број	1453	5661
		%	9,16	8,93
XV	O00 - O99	број	2066	8372
		%	13,03	13,21
XVI	P00 - P96	број	34	149
		%	0,21	0,24
XVII	Q00 - Q99	број	73	55
		%	0,46	0,09
XVIII	R00 - R99	број	971	4601
		%	6,12	7,26
XIX	S00 - T98	број	911	3110
		%	5,74	4,91
XX	V01 - Y98	број	0	4.826
		%	0,00	7,62
XXI	Z00 - Z99	број	944	48
		%	5,95	0,08
XXII	U00-U49	број	13	
		%	0,08	0,00
УКУПНО		број	15.861	63.366
		%	100,00	100,00

У Табели бр.11 приказан је болнички морбидитет на територији Града Новог Пазара у 2024.години. Највећи проценат болнички хоспитализованих лица је из групе болести система крвотока-13,33%, (2114лица), затим следи група (О 00-О99) трудноћа, рађање и бабине-13,03% или 2066 лица,(2018 -15,87%(2304 лица); 2019-14,79% (1895лица) 2021-15,64%(2086лица); 2022-17,13%(2244 лица)), 2023-17,72%(2059 лица)), болести система за варење-11,75%(1863 лица), болести система за дисање-11,27%(1787 лица), затим болести мокраћно-полног система система-9,16%(1453лица).

Међу појединачним дијагнозама као разлозима за хоспитализацију најзаступљенији су: О80.0- спонтани порођај главом -1044 епизода болничког лечења, (2018-1319 лица,2019-1108 лица, 2021-1134 лица, 2022-1690лица, 2023-1071лица,);I10 – Повишен крвни притисак, непознатог порекла (521 лица); K52.9-Незаразно запаљење желуца, танког црева и дебелог црева, неозначено (379 лица), О20.9- Крварење у почетној трудноћи, неозначено (373 лица), Z51.1 -Хемотерапијска сеанса због тумора(364лица).

Табела бр.12-Пет најчешћих појединачних дијагноза болничког лечења

Редн и број	Шифра и дијагноза	Број случајева
1	O80.0 –Спонтани порођај главом	1044
2	I10 –Повишен крвни притисак, непознатог порекла	521
3	K52.9 – Незаразно запаљење желуца, танког и дебелог црева, неозначено	379
4	O20.9 - Крварење у почетној трудноћи, неозначено	373
5	Z51.1 – Хемотерапијска сеанса због тумора	364

Пет најчешћих дијагноза болничког морталитета су: I63.3 – Инфаркт мозга због тромбозе арт. мозга, I50.0 – Конгестивна срчана инсуфицијенција, I42.0 – Конгестивна кардиомиопатија, I63.9 - Инфаркт мозга, неозначен , и N18.9 - Хронична болест бубрега, неозначена (табела бр. 13).

Табела бр. 13- Пет најчешћих узрока болничког морталитета

Редни број	Шифра и дијагноза	Број случајева
1	I63.3 - Инфаркт мозга због тромбозе артерија мозга	28
2	I50.0 - Конгестивна срчана инсуфицијенција	23
3	I42.0 - Конгестивна кардиомиопатија	19
4	I63.9 - Инфаркт мозга, неозначен	18
5	N18.9 - Хронична болест бубрега, неозначена	15

Подаци о болничком морбидитету у Општој болници Нови Пазар током 2024. године показују да су хроничне незаразне болести и даље највећи изазов за здравствени систем. Највећи број хоспитализација односи се на болести система крвотока, болести органа за варење, дисање и мокраћно-полне болести, што упућује на чињеницу да становништво углавном улази у болнички систем тек када дође до погоршања хроничних стања или компликација које су се могле спречити благовременим превентивним прегледима.

Посебно се истиче велики број хоспитализација због порођаја и компликација у трудноћи, што говори о значају породилишта као једног од најоптерећенијих сегмената болнице, али и о потреби за јачањем превентивне и саветодавне подршке трудницама у домовима здравља.

Подаци показују и раст оптерећења услед хипертензије, кардиомиопатија и можданих удара — обољења која су у тесној вези са животним навикама и недовољним приступом раној дијагностици. Међу чешћим разлозима хоспитализације јављају се и

гастроинтестиналне и метаболичке болести, што додатно указује на потребу за едукацијом становништва о исхрани и управљању хроничним стањима.

Анализа болничког морталитета показује да се највећи број смртних исхода везује за болести срца и можданих крвних судова, као и за хроничну болест бубрега — дакле, за обољења која су у великој мери превентабилна. Ово јасно потврђује да се значајан део терета болничког лечења може смањити уколико се на примарном нивоу здравствене заштите ојачају превенција, рано откривање и континуирана едукација грађана.

Позитивно је што се у структури болничких дана примећује конзистентност у односу на претходне године, али истовремено забрињава податак да велики број пацијената долази у болницу тек у одмаклој фази болести. Ово говори о потреби за бољом повезаношћу дома здравља и болнице, као и за активнијим приступом у ангажовању грађана у превентивним програмима.

ПРЕДЛОГ МЕРА И АКТИВНОСТИ

- 1. Јачање примарне здравствене заштите и континуитета неге**
 - Боља координација између дома здравља и болнице, уз систем раног упућивања и праћења пацијената након отпуста.
- 2. Развој програма превенције и скрининга**
 - Интензивирање кампања за рано откривање кардиоваскуларних и малигних болести.
 - Активно позивање грађана и повећање одзива на скрининге путем медија, СМС порука и сарадње са локалним заједницама.
- 3. Јачање саветовалишта и едукација грађана**
 - Саветовалишта за срце, исхрану и ментално здравље у домовима здравља.
 - Радионице за труднице и младе родитеље ради превенције компликација у трудноћи.
- 4. Унапређење болничке праксе и контроле квалитета**
 - Континуиране обуке здравственог особља у лечењу можданог и срчаног удара.
 - Јачање протокола за контролу болничких инфекција и рану интервенцију код хроничних болесника.
- 5. Промоција здравих стилова живота у заједници**
 - Заједничке акције са школама, спортским клубовима и медијима на тему физичке активности, исхране и одвикавања од пушења.

Закључак:

Анализа јасно указује да је највећи изазов у здравственом систему Новог Пазара прелаз са лечења последица ка превенцији узрока болести. Кључ успеха лежи у јачању примарне заштите, развоју едукативних програма и повећању поверења грађана у превентивне услуге и скрининге.

4. МОРТАЛИТЕТ

Трагање за „објективним“ мерама здравственог стања становништва одређене територије има дугу традицију у јавном здравству и може се пратити уназад, све до формирања демографије као науке у другој половини седамнаестог века. Средином деветнаестог века већина развијених земаља почиње рутински да прикупља и анализира податке о броју умрлих и узроцима умирања. Током много деценија касније, стопа морталитета, посебно морталитет одојчади и очекивано трајање живота на рођењу су биле скоро без конкуренције, широко прихваћене и релативно лако доступне рефлексije нивоа здравља у популацији. Према Светској здравственој организацији (у даљем тексту СЗО), статистика о узроцима смрти је у многим земљама извор најпоузданијих здравствених података и незаобилазан фактор у многим индексима за оцену здравственог стања и здравственог система. Морталитетним показатељима и индексима односа новооткривених и умрлих се служимо и у евалуацији постигнућа стратешки заданих здравствених циљева у националној политици и Стратегији СЗО за Европски Регион „21 циљ за 21.век“ која је преточена у документ Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији.

Здравствена служба приступа анализи морталитета првенствено са гледишта етиологије, односно основног узрока смрти (почетна лезија, отказ функције, болести зависности) како би одређеним превентивним мерама спречила обољевања и одгодила умирање, односно како би терапијским и рехабилитационим третманима на време зауставила патофизиолошки процес. Анализирани индикатори су најстарији у процесу развоја индикатора, нису идеални али имају симптоматски карактер.

Општа смртност

Општи морталитет није потпуно меродаван показатељ здравственог стања јер не указује на то који део становништва умире, а повећавање удела старих у популацији је значајан фактор у висини ове стопе. Због постојања значајнеразлике и у величини стопа смртности и у структури узрочника смрти код мушкараца и жена, аналитички процес се одвија у правцу да су јединице посматрања, групе болести и појединачне дијагнозе дате са обележјима старости и пола.

У 2024. години са сталним боравком на подручју града Новог Пазара умрло је 894 лица (2023.-920 лица), од чега 446 мушкараца и 448 жена, те је општа стопа смртности била 8,38‰ (2023.-8,53‰).Према критеријумима СЗО (Светска здравствена организација) ова вредност сирове опште стопе смртности припада средњим стопама.

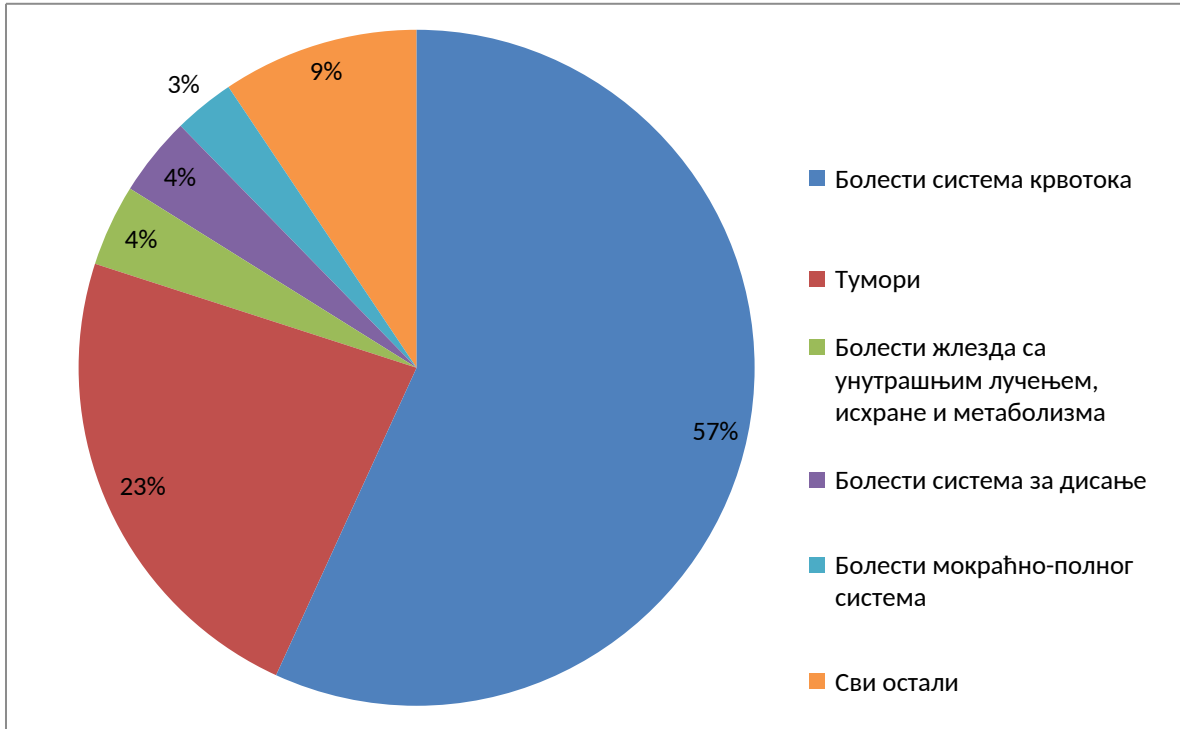
Две водеће групе узрока смрти и у 2024.години су кардиоваскуларне болести (у даљем тексту КВБ) и болести из групе Тумори (Табела14).

Табела бр.14- Стопе морталитета на подручју Града Новог Пазара у 2024.години

Група	Шифра	Група обољења	Година 2024.		
			Број	Стопа на 1000	%
I	A00-B99	Заразне болести и паразитарне болести	7	0,07	0,78
II	C00- D48	Тумори	207	1,94	23,15
III	D50-D89	Болести крви и болести крвотворних органа и поремећаји имунитета	4	0,04	0,45
IV	E00-E90	Болести жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма	35	0,33	3,91
V	F00-F99	Душевни поремећаји и поремећаји понашања	1	0,01	0,11
VI	G00-G99	Болести нервног система	11	0,10	1,23
VII	H00-H59	Болести ока и припојака ока	0	0,00	0,00
VIII	H60-H95	Болести ува и болести мастоидног наставка	0	0,00	0,00
IX	I00-I99	Болести система крвотока	508	4,76	56,82
X	J00-J99	Болести система за дисање	34	0,32	3,80
XI	K00-K93	Болести система за варење	17	0,16	1,90
XII	L00-L99	Болести коже и болести поткожног ткива	0	0,00	0,00
XIII	M00-M99	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	0	0,00	0,00
XIV	N00-N99	Болести мокраћно-полног система	26	0,24	2,91
XV	O00-O99	Трудноћа, рађање и бабиње	0	0,00	0,00
XVI	P00-P96	Стање у порођајном периоду	6	0,06	0,67
XVII	Q00-Q99	Урођене наказности, деформације и хромозомске ненормалности	0	0,00	0,00
XVIII	R00-R99	Симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази	21	0,20	2,35
XIX	S00-T98	Повреде, тровања и последице деловања спољних фактора	3	0,03	0,34
XX	V01-Y89	Болести мишићно-коштаног система и везивног ткива	13	0,12	1,45
XXI	Z00-Z99	Фактори који утичу на здравствено стање и контакт са здравственом службом	0	0,00	0,00
XXII	U00-U49	Привремено означавање нових болести неодређене етиологије	1	0,01	0,11
		УКУПНО :	894	8,38	100,00

Следећа према учешћу у структури морталитета је група болести система жлезда са унутрашњим лучењем, исхране и метаболизма са 3,91%, болести система за дисање са 3,80%, болести мокраћно-полног ситема 2,91%, симптоми, знаци и патолошки клинички и лабораторијски налази са 8,80% у 2023.години су пали на 2,35%, док су све остале болести заступљене са око 9 % у укупном морталитету (Графикон бр.5).

Графикон бр.5-Најчешћи узроци смрти у 2024.години

1. Болести система крвотока (КВБ) су одговорне за више од половине свих смртних случајева – 508 лица (2023.-474 лица) је умрло од ових болести. У оквиру ове групе најчешћи појединачни узрок смртности је хипертензија укупно 126, 51 мушкарац и 75 жена, мождани удар са укупно 118 случаја, више код жена а -62 него код мушкараца-56, затим, следи срчани удар – 109 лица, 64 мушкарца и 45 жена, кардиомипатија са 98, мушкарци-40, жене-58. Стопа смртности у 2023.години износи 4,44 на 1000 становника, а слична је и у 2024. Години 4,76 на 1000 становника.

2. Тумори су назив групе по МКБ-10 са подгрупама злоћудни и доброћудни тумори. С обзиром да су доброћудни тумори мање важан фактор у анализи смртности користимо термин малигне болести. Оне су биле друга група узрока смрти укупно 207 лица и 23,15% (у 2023.години-204 случаја 22,17%). Стопа смртности је у 2024.години била 1,94%. У оквиру групе **Тумори** најзаступљенији је карцином плућа са 48 лица, што је 26,19% свих тумора, у 2023.години-44 (21,56%), знатно чешћи код мушкараца -38, жене-10; карцином дојке 31жена 14,97%, у 2023.години- 17(8,33%), карцином дебелог црева 16 (7,7%), у 2023.години-19 (9,31%), карцином панкреаса 13случајева (6,28%), у 2023.години- 16 (8,33%), карцином простате 10 лица карцином желуца 12, (5,88%), карцином јетре 11...

Анализа укупне смртности према најчесталијим дијагнозама и полу

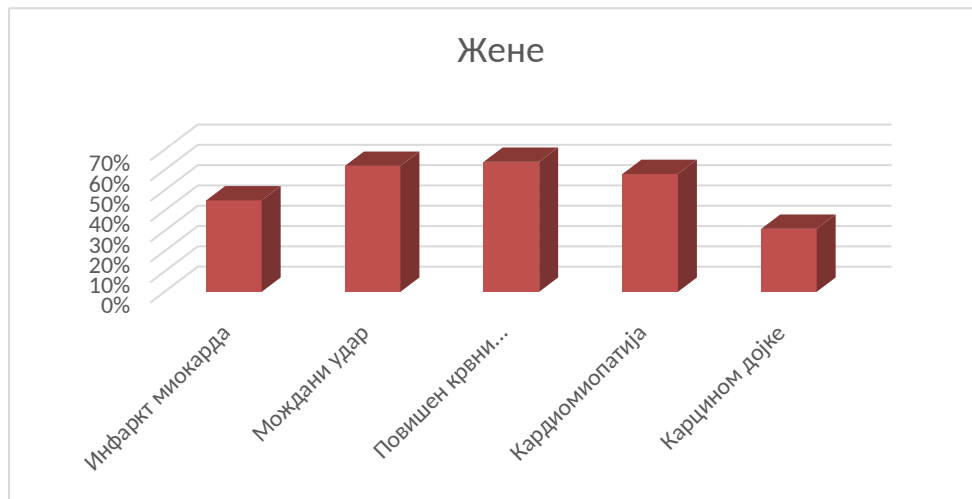
Пет најчешћих појединачних узрока смрти код мушкараца су: инфаркт миокарда, мождани удар, хипертензија, кардиомиопатија, карцином плућа мождани удар, кардиомиопатија инфаркт миокарда, хипертензија и карцином плућа (графикон бр.6).

Графикон бр.6- Најзаступљеније дијагнозе морталитета у 2024.години по полу-мушкарци

Пет најчешћих појединачних узрока смрти код жена су: хипертензија, мождани удар, кардиомиопатија, инфаркт миокарда, карцином дојке.

Графикон бр. 7- Најзаступљеније дијагнозе морталитета у 2024.години по полу-жене

Руководећи се идејом да је аналитички исправније, а јавно-здравствено корисније разматрати појединачне дијагнозе него групе болести и стања, дати су графички прикази структура појединачних узрока смрти за све анализиране старосне групе. Појединачне дијагнозе су саставни део „индекса здравља“ који су агрегатне мере (сумирају 2 или више индикатора) у један показатељ са циљем да што прецизније измере здравствено стање

појединих група или целе популације. У сваком индексу здравља значајан је удео стопа смртности млађих старосних кохорти чиме се раздвајају смртоносне болести проузроковане старењем и узроци превремене смрти. Следећи критеријум за израчунавање приоритета су „превентабилне смрти“.

Овим се наставља полувековни тренд већег умирања мушкараца у односу на жене у овом добу. У овој разлици повећаног умирања мушкараца доминирају као узроци инфаркт миокарда, карцином плућа, мождани удари, повишен крвни притисак, карцином дебелог црева. Док жене у овом периоду осим од инфаркт миокарда, можданог удара, умиру и карцином плућа, кардиомиопатије, чешће умиру од карцинома дојке и карцинома грлића материце.

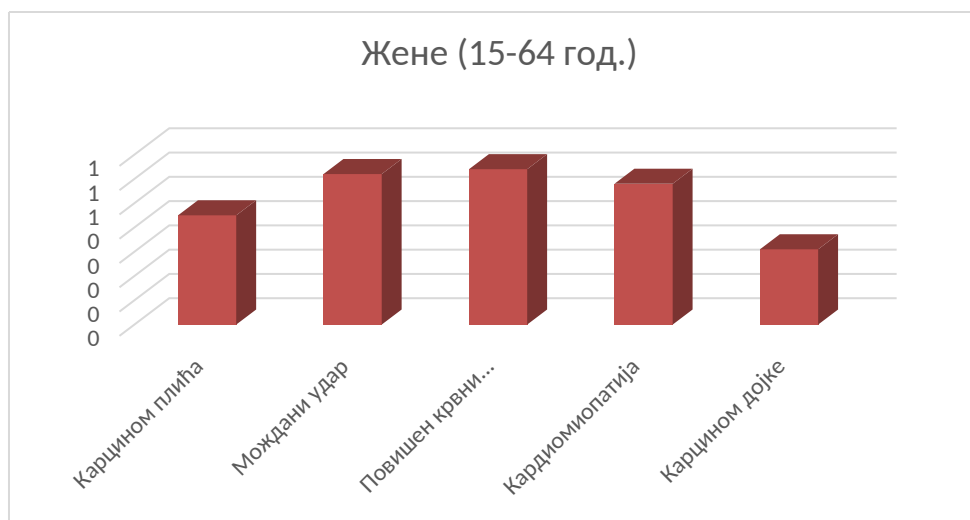
Тежиште анализе смртности је на превременој смртност у узрасту од 15-64 године старости. У овој кохорти је умрло 172 лица, 107 мушкараца и 65 жена.

Такође и у овој популацији најчешћи разлози морталитета су из групе болести ситета крвотока, затим из групе Тумори.

Графикон бр. 8-Смртност од пет најчешћих дијагноза у узрасту од 15 до 64 година-мушкарци

Графикон бр.9-Смртност од пет најчешћих дијагноза у узрасту од 15 до 64 година-жене

Основна обележја смртности у узрасту од 15-64 године

У 2024. години на првом месту код ове добне групе је код мушкараца је повишен крвни притисак са 16, срчани удар са 13 случајева, затим карцином плућа са 11, карцином дебелог црева са 5 случајева, срчана слабост са 4 случаја.

Код жена ове добне групе, на првом месту је карцином дојке 14, повишен крвни притисак са 6 случајева, карцином плућа 5, срчана слабост 4 и карцином мозга такође 4 случаја.

У 2024. години на територији Града Новог Пазара умрло је **894 лица** (446 мушкараца и 448 жена), што представља **општу стопу смртности од 8,38%**, нешто нижу у односу на 2023. годину (8,53%).

Две водеће групе узрока смрти су:

- **Болести система крвотока (кардиоваскуларне болести – КВБ) – 508 лица (56,8%),**
- **Тумори (малигне болести) – 207 лица (23,1%).**

Ове две групе заједно чине скоро **80% свих смртних исхода.**

КВБ су и даље доминантан узрок смрти, нарочито **хипертензија, мождани удар, инфаркт миокарда и кардиомиопатија.**

Од тумора су најзаступљенији **карцином плућа, карцином дојке, карцином дебелог црева, панкреаса и простате.**

Превремена смртност (узраст 15–64 године) износи **172 случаја**, од чега 107 мушкараца и 65 жена.

Најчешћи узроци у овој добној групи су такође КВБ и малигне болести, што указује на значај фактора ризика и потребу за интензивнијим превентивним мерама.

Уочен је континуирани тренд **веће превремене смртности мушкараца** у односу на жене, што се повезује са лошијим здравственим навикама, мањом учесталошћу превентивних

прегледа и већом изложеношћу факторима ризика (пушење, исхрана, физичка неактивност, стрес).

Предлог мера и активности

1. **Јачање превенције**
 - Редовни скрининзи за КВБ и туморе (мамографија, ПАП тест, мерење притиска и шећера).
 - Повећати доступност превентивних прегледа у руралним срединама.
2. **Промоција здравих стилова живота**
 - Кампање против пушења, гојазности и физичке неактивности.
 - Промоција правилне исхране и редовне физичке активности.
3. **Подршка менталном и репродуктивном здрављу**
 - Саветовалишта за жене и младе.
 - Едукација о раном откривању карцинома дојке и грлића материце.
4. **Међусекторска сарадња и комуникација**
 - Формирати локални тим за превенцију хроничних болести.
 - Укључити школе, медије и локалне НВО у промоцију здравља.
5. **Праћење и евалуација**
 - Годишње извештавање о превременој смртности и факторима ризика.
 - Анализа ефеката спроведених мера и прилагођавање активности.

5. Кадар

Структура кадрова у здравственим установама на територији Новог Пазара приказана је у табели бр.19.

Табела бр. 15- Кадар у здравственим установама у Новом Пазару у 2024.години

ТЕРИТОРИЈА	Укупно здрав. радника	Висока стручна спрема								Виша стручна спрема	Средња стручна спрема	Немедицин. радници
		Свега са високом стручном спремом	Свега лекара	Лекари			Стоматолози	Фармацевти	Остали			
				Општа медиц.	На специјал.	Специјалисти						
Нови Пазар	1213	403	348	39	121	188	34	6	15	125	685	302

Из табеле 15 је видљиво да у здравственим установама са подручја Новог Пазара ради укупно 1515 лица од којих је 1213 укупно здравствених радника или 80,1%, док је учешће немедицинских радника је 19,9%.

Обезбеђеност лекарима је 2,6 доктора медицине на 1000 становника за подручје Новог Пазара .

Однос лекара и медицинских сестара /техничара је 1:2,1

Табела бр. 16-ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИЦИ ЗАПОСЛЕНИ У ЗДРАВСТВУ-СТАЊЕ 31.12.2024.

СТОМАТОЛОЗИ	Нови Пазар
Стоматолога-укупно	34
Стоматолози	13
На специјализацији	5
Специјалиста-укупно	16
Болести зуба и ендодонција	
Максилофацијална хирургија	
Општа стоматологија	
Ортопедија вилица	3
Орална хирургикја	2
Превентивна и дечија стоматологија	10
Стоматолошка протетика	1
Парадентологија	

На подручју Новог Пазара има укупно 34 стоматолога или 27,3 стоматолога на 100000 становника.

Табела бр. 17-ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИЦИ ЗАПОСЛЕНИ У ЗДРАВСТВУ-СТАЊЕ 31.12.2024.ГОД.

ФАРМАЦЕУТИ	Нови Пазар
Фармацеута УКУПНО	6
Дипломирани фармацеути	6
На специјализацији	

У болничкој апотеци Опште болнице Нови Пазар има укупно 6 фармацеута, 8,03 на 100000 становника.

Табела бр. 18-ЗДРАВСТВЕНИ РАДНИЦИ(ЛЕКАРИ) ЗАПОСЛЕНИ У ЗДРАВСТВУ-СТАЊЕ 31.12.2024.ГОД

ЛЕКАРИ	Нови Пазар	
ЛЕКАРА УКУПНО	348	
ЛЕКАРА ОПШТЕ МЕДИЦИНЕ	39	
СПЕЦИЈАЛИСТА УКУПНО/НА СПЕЦИЈАЛИЗАЦИЈИ УКУПНО	188	121
Акушерство и гинекологија	19	10
Анестезиологија са	5	7

реанимацијом		
Дечија хирургија	2	2
Дечија неурологија	1	
Дечија психијатрија		
Епидемиологија	2	1
Физикална медицина и рехабилитација	9	4
Васкуларна хирургија		1
Хигијена	1	
Инфектологија	3	4
Интерна медицина	19	16
Клиничка фармакологија		
Имунологија		
Клиничка патофизиологија		
Кожно-венеричне болести	4	2
Максилофацијална хирургија	2	
Медицина рада	2	2
Медицина спорта		
Медицинска биохемија	3	2
Медицинска статистика и информатика		
Микробиологија са паразитологијом	3	
Неурохирургија		
Неурологија	6	6
Нуклеарна медицина		
Офталмологија	6	
Општа хирургија	6	9
Општа медицина	20	7
Ортопедија са трауматологијом	3	3
Оториноларингологија	5	2
Патолошка анатомија	1	2
Педијатрија	30	10
Пнеумофтизиологија	5	5
Психијатрија	4	4
Радиологија	8	7
Социјална медицина	2	1
Судска медицина		
Трансфузиологија	2	3
Ургентна медицина	5	6
Алергологија		
Реуматологија	1	
Интернистичка онкологија	1	3
Урологија	2	2
Неонатологија	5	
Продужена нега и лечење	1	

На подручју Новог Пазара има укупно 348 лекара и од њих је 309 специјалиста или на специјализацији (88,8%).

Резиме

Анализа здравственог стања становништва Града Новог Пазара за 2024. годину показује стабилне тенденције у функционисању здравственог система, али и присуство изражених јавноздравствених изазова у свим старосним групама.

Највећи терет оболевања и смртности чине **хроничне незаразне болести**, посебно **кардиоваскуларне болести** и **тумори**, док се код млађих узрастних група најчешће бележе инфекције респираторног система.

Уочен је континуитет у великом броју хоспитализација и смртних исхода због болести срца, možданог удара, хипертензије и дијабетеса, што указује на недовољну ефикасност примарне превенције и касно јављање пацијената здравственом систему. Значајан број жена хоспитализован је због порођаја и компликација у трудноћи, што додатно истиче потребу за бољом подршком трудницама и већим обухватом антенаталних прегледа.

Подаци о морбидитету показују пораст дијагноза повезаних са начином живота – гојазност, метаболички поремећаји, гастроинтестинална обољења и психосоматски поремећаји. Здравље деце и младих и даље је угрожено честим инфекцијама и недовољним нивоом физичке активности, док су стоматолошка обољења и каријес у врху по учесталости.

Смртност становништва (894 умрла лица, стопа 8,38‰) доминантно је последица **кардиоваскуларних болести (56,8%)** и **тумора (23,1%)**, при чему је превремена смртност (узраст 15–64 године) израженија код мушкараца.

Општа слика указује да систем здравствене заштите и даље функционише преваходно реактивно – лечењем последица, а не превенцијом узрока. Неопходно је усмерити пажњу на **превенцију, едукацију, скрининг и међусекторску сарадњу** ради очувања и унапређења здравља становништва.

ПРЕДЛОГ МЕРА И АКТИВНОСТИ

1. Јачање примарне здравствене заштите и превенције

- Развити и унапредити скрининг програме за хипертензију, дијабетес и малигне болести.

- Обезбедити бољу координацију између дома здравља и болнице, са системом раног упућивања и праћења пацијената.
 - Ојачати патронажну службу и саветовалишта за децу, труднице и хроничне болеснике.
2. **Промоција здравих стилова живота**
- Спровести кампање о правилној исхрани, престанку пушења и редовној физичкој активности.
 - Укључити школе, медије и спортске клубове у промоцију здравља.
3. **Здравље деце, младих и жена**
- Обезбедити редовне систематске и превентивне прегледе у школама.
 - Унапредити антенаталну заштиту и повећати одзив на ПАП тест и мамографију.
 - Подржати труднице и родитеље кроз радионице и саветовалишта.
4. **Едукација и здравствена писменост становништва**
- Организовати јавне трибине, радионице и медијске кампање о превенцији хроничних болести.
 - Развити програме здравственог васпитања за различите узрасте.
5. **Међусекторска сарадња и евалуација**
- Формирати локални интерсекторски тим за превенцију хроничних болести.
 - Увести систем редовног извештавања и евалуације ефеката превентивних мера.

Закључак:

Приоритет здравствене политике Града Новог Пазара треба да буде прелазак са лечења последица ка јачању превенције и здравих животних навика. Повећање обухвата скрининга, рана дијагностика и унапређење сарадње између институција представљају кључне кораке ка смањењу морбидитета и морталитета у наредним годинама.

Превенција и контрола заразних болести, укључујући и подршку националном програму имунизације

Заразне болести

Током 2024. године у Заводу за јавно здравље Нови Пазар пријављене су следеће појединачне и збирне заразне болести у односу на број оболелих лица по врстама болести и њиховом инциденцом .

Приказ изложен у табели број 19.

Редни број	Обољење	Нови Пазар	
		Оболели	Умрли
1.	TBC A15.1	25	
2.	TBC A18.0	5	
3.	Hepatitis B acuta B16	2	
4.	Hepatitis B chronica B18.1	6	
5.	Hepatitis C chronica B18.2	5	
7.	Clostridium difficile A04.7	40	
8	Mononukleosis infectiva B27	16	
9.	Infectio alim.bact.non spec. A05.9	7	
10.	Morbili B05	622	
11.	Meningitis morbillosa B05.9	1	
13.	Bartonela henselae A28.1	1	
14.	Morbus Lyme A69.2	17	
15.	COVID-19	30	
16.	Meningitis bact. G00.3	2	
17.	Tonsilitis streptococcica J03.0	615	
18.	Pharyngitis streptococcica JO2.0	718	
19.	Influenza,virus non identificatum J11	2069	
20.	Influenza,virus ident. J10	45	
21.	Pertussis A 37.9	3	
22.	Pneumonia bacterialis J15	113	
23.	Pneumonia viralis J12	121	
24.	Morbi sexuales Chlamydiam transmisa A56	13	
	Укупно	4478	

Пријаве заразних болести (појединачне и збирне) прикупљају се од здравствених установа по закону, обрађују и на основу њих се сачињавају периодични извештаји. Такође на основу анализе пријава утврђује се да ли постоје груписања случајева заразних болести и спроводе епидемиолошка испитивања у складу са законом. За дванаестомесечни период

2024. године обрађено је укупно **4478** пријава (појединачних и збирних)инциденција **3731,66/100.00**.

Табела бр.20-Водеће појединачне заразне болести у 2024.години

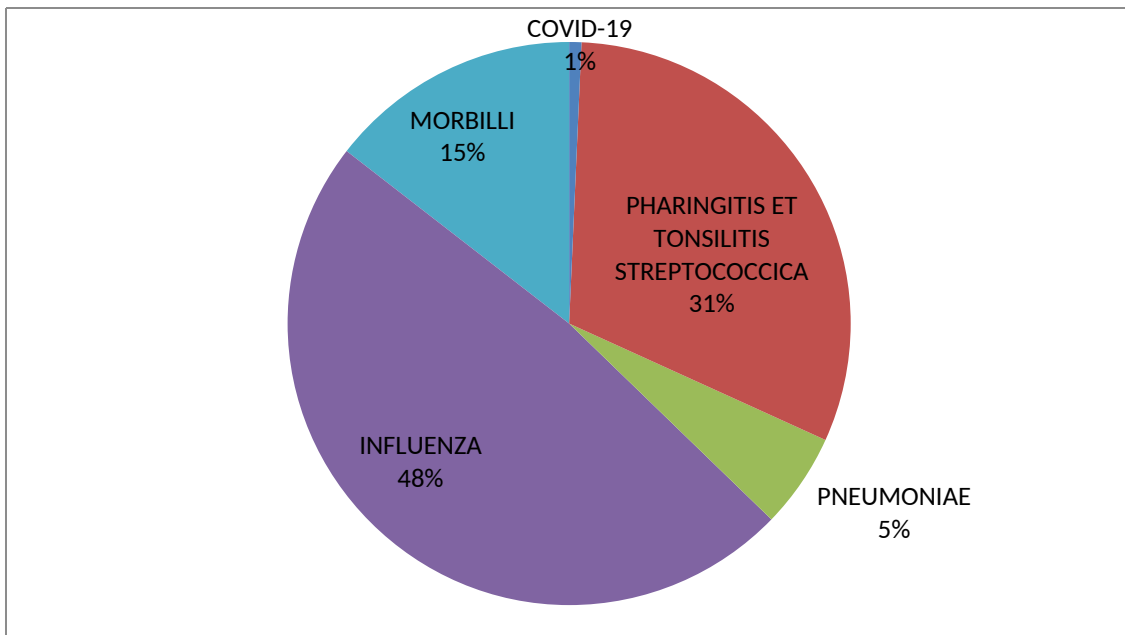
Обољење	НовиПазар	
	Оболели	Умрли
Morbili B05	622	
Clostridium difficile A04.7	40	
COVID-19	30	
TBC	30	
Mononukleosis infectiva B27	16	
Morbus Lyme A69.2	17	
Hepatitis B	8	
Hepatitis C	5	
Pertussis A 37.9	3	
Укупно	771	

Респираторне заразне болести

На подручју 33ЈЗ Нови Пазар у 2024 години најзаступљеније су респираторне заразне болести (4384) са инциденцијом **3653,33/100.00** становника и морталитетом од 0/100.000 становника.

Најзаступљеније болести из ове групе су Morbilli(622), Covid-19(30), Pharyngitis streptococcica(718), Tonsillitis streptococcica(615), Influenza virus non indetificata(2069), Pneumoniae (361).

Графикон бр10- Учешће појединих болести у групи респираторних заразних болести у 2024. години

Епидемија морбила која је пријављена на подручју града Новог Пазар је најмасовнија епидемија која је пријављена у мају 2024. године са укупно 622 случаја сумње, са подједнаком учесталашћу оба пола и са свакако навећим бројем обољевања деце узраста до пет година. Готово сва деца и одрасли који су пријављени су невакцинисани ММР вакцином.

Цревне заразне болести

Цревне заразне болести са укупно 47 пријава заразних болести налази се на другом месту у 2024 години са инциденцијом 39,16/100.000 становника и морталитетом 0/100.000 становника.

Вирусни хепатитис

Вирусни хепатитиси са инциденцијом од 10,83/100.000 становника и морталитетом 0/100.000 становника.

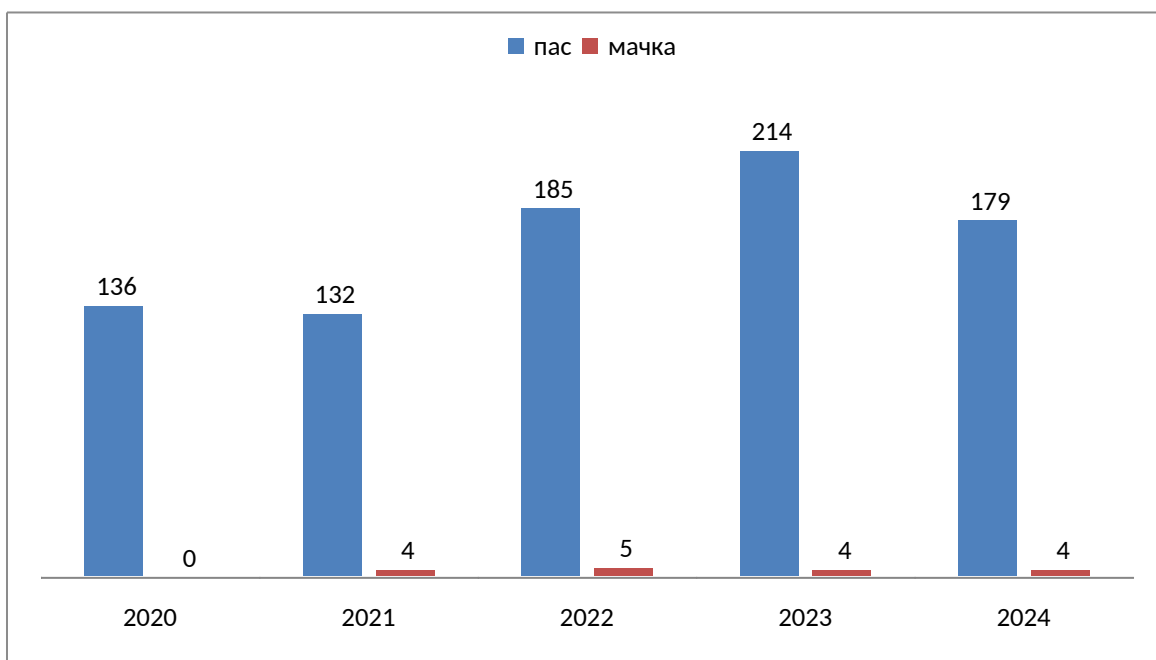
Вирусни хепатитис Б са 8 пријављених случаја и инциденцијом 6,6 на 100.000 становника од чега је акутних облика хепатитиса било два а хроничних облика хепатитиса 6. Хепатитис Ц је пријављено је 5 случаја хроничног облика а инциденција је износила 4,16/100.000 становника.

У посматраном периоду на подручју града Новог Пазара регистроване су следеће епидемије заразних болести:

1. **Епидемија Enteritis Salmonellosa пријављена 10.07.2024. године, одјављена 17.07.2024 године под дијагнозом А04.9;**
2. **Епидемија Туберкулозе плућа у породици Реч пријављена 06.08.2024. године;**
3. **Епидемија шуге у Удружењу МНРО Тахир Таша Делић пријављена 28.11.2023. године одјањена 27.02.2024. године;**
4. **Епидемија Морбила Б05 на подручју града Новог Пазара пријављена 07.05.2024. године;**

Епидемиолошким анкетирањем обухваћено 183 лица која су имала ујед од животиња у Новом Пазару (179 уједа пса и 4 уједа мачке). Код ни једног случаја није било потребе за антирабичном терапијом. На подручју ЗЗЈЗ Нови Пазар нема антирабична станица, најближа станица је на 150 километара удаљености у Краљеву.

Графикон бр.11- Уједи животиња у периоду 2020-2024.година

Прогноза за наредни период

Имунизација ММР вакцином и даље је далеко испод жељених процената, што представља идеалну подлогу за понављајуће епидемијско јављање у размацама од 2 до 5 година.

COVID-19 нем авише експанзивну форму тако да се његово јављање очекује у спорадичним случајевима током 2025. године .

Несигурна епидемиолошка ситуација везана за пертрусис у нашој околини може реално да доведе до појаве ове болести и код нас.

Туберкулоза је стављена под контролу са просечно око 30 новооболелих на годишњем нивоу у последње 3 године. Проблем представља касно откривање болести код оболелих лица од стране ординирајућих лекара тако да се често открију лица која су заразна већ по више месеци уназад. Тестирање деце као лица из контакта од стране школског диспанзера Дома здравља у Новом Пазару није на одговарајућем нивоу због чега се касни на проналажењу лица са асимптоматском формом болести. Оболела лица често прекидају хоспитално лечење пре законског рока лечења у хоспиталним условима доводећи у опасност околину због мог ућег ширења болести. Опасност од појаве рецидива туберкулозе додатно отежавају мере сузбијања против ове болести.

Табела бр.21-Број оболелих од ТБЦ-а по годинама

ТБЦ	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
НовиПазар	50	26	29	22	10	17	26	31	30

Због блокаде депоније Голо брдо и проблема у одношењу комуналног отпада са територије град, као и превремена депонија која се налази у индустријској зони представља ризик за ширење заразних болести, а самим тим и загађење животне средине (воде и земљишта) што је евидентан јавноздравствени проблем који се мора што пре решити.

Превенција и контрола водећих хроничних незаразних болести

Активно се воде регистри за три водећене незаразне болести :

- Малигне Болести
- Дијабетес
- Акутни коронарни синдром
- Регистар лица оболелих од бубрежне инсуфицијенције
- Регистар деце са сметњама у развоју
- Регистар лица оболелих од психоза
- Регистар лица са инвалидитетима
- Регистар лица оболелих од цереброваскуларних болести

Регистри малигних болести, акутног коронарног синдрома и шећерне болести воде се ажурно, свакодневно, на основу прикупљених, проверених и анализираних пријава добијених од установа примарне, секундарне и терцијалне здравствене заштите. У свом раду ослањамо на основу других извора података (листе хоспитализације и базе умрлих, листе оболелих из установа терцијалне здравствене заштите, пријаве смрти). Међутим квалитет регистра зависи од ажурности пријављивања од стране лекара који дијагностикују обољење а која није уједначена у свим установама. Стога се користе алтернативни извори који умањују квалитет података у базама а смањују могућност коришћења података за анализе и одлучивање.

Регистрација оболења није одговарајућа са великим кашњењем у пријављивању тако да не одговара стварном стању кад је број новооболелих у питању. Због значајног броја оболелих који се дијагностикују и лече у здравственим установама ван Новог Пазара тренутна ситуација у броју пријављених случајева не одговара реалном стању – време кашњења око једне године.

Морбидитет и морталитет хроничних незаразних болести се анализира периодично а резултати анализа ће бити обрађени и обједињени у извештају. Завод за јавно здравље Н.Пазар учествује у координацији и спровођењу активности из акционог плана Националне стратегије за превенцију и контролу хроничних незаразних болести укључујући и скрининге (скрининг за карцином дојке , рак грлића материце и колона).

Подаци прикупљени кроз регистар за рак за територију округа се континуирано обрађују и анализирају а резултати анализа се достављају партнерима на пословима превенције фактора ризика и смањења учесталости одређених малигнух оболења, као и за здравствено васпитне и промотивне активности. Подаци регистара за дијабетес и АКС се анализирају али валидност закључка који се тим путем добију је упитна, те се тражи други модели и методологије за процену епидемиолошке ситуације и ризика за обољевање од хроничних незаразних болести.

У протеклој години је укупно регистровано 79 пријава обољевања од карцинома разлитих локализација и 138 пријава умрлих од карцинома .

Табела бр.22- Најчешћи карциноми у 2024. години

		C50	C53	C54	C34	C18	C20	C61	C73	Остале локализације
Оболели	Мушкарци	/	/	/	11	2	3	4	/	4
	Жене	15	8	6	/	1	2	/	9	9
	Укупно	15	8	6	11	3	5	4	9	13

Регистрација шећерне болести након увођења система изабраног лекара, а смањења надлежности саветовалишта за дијабетес, је отежана. Пријављено је 46 новооболелих од дијабетеса оба типа. Регистар дијабетеса такође има бројне недостатке, како у регистрацији новооболелих, која је инсуфицијентна, тако и у регистрацији смрти за коју је могуће користити искључиво алтернативне изворе података.

У табели бр.23 приказан је број новооболелих и полна заступљеност од Дијабетеса тип I и II на подручју града Новог Пазара и општине Тутин:

Тип дијабетеса	Нови Пазар	
	Мушко	Женско
Тип 1	0	0
Тип 2	19	27
Укупно	46	

Број регистрованих случаја акутног коронарног синдрома је 151 од чега је 108 мушкараца и 43 жене, што не одговара реалном стању на подручју ЗЗЈЗ Нови Пазар обзиром да регистрацију врши само један лекар у Општој болници Нови Пазар.

У току целе године се врше обиласци здравствених установа и лекари се подсећају на своју обавезу у вези пријављивања хроничних незаразних болести код којих постоје регистри.

ЖИВОТНА СРЕДИНА

Један од највећих глобалних проблема са којима се суочава данашње друштво је брига за екологију, односно животну средину.

Животна средина представља све оно што нас окружује, односно све оно са чиме је директно или индиректно повезана човекова животна и производна активност.

Она подразумева комплекс свих утицаја ван одређеног организма, који долазе, како од неживе природе, односно физичко-хемијских услова средине, тако и од других живих бића

Загађивање животне средине је уношење загађујућих материја или енергије у животну средину, изазвано људском делатношћу или природним процесима које има или може имати штетне последице на квалитет животне средине и здравље људи.

ЗДРАВСТВЕНА ИСПРАВНОСТ ВОДЕ ЗА ПИЋЕ НА ПОДРУЧЈУ НОВОГ ПАЗАРА

Светска здравствена организација је приступ водоснабдевању сврстала у дванаест основних показатеља здравственог стања становништва једне земље.

Завод за јавно здравље Нови Пазар у складу са важећом законском регулативом, прати квалитет воде за пиће са јавних водовода и водних објеката на територији града Новог Пазара.

ЗАКОНСКА ОСНОВА

1. Закон о водама, Сл.гласник РС број 30/10 и 93/12
2. Закон о заштити становништва од заразних болести, Сл.гласник РС број 15/16
3. Закон о заштити животне средине, Сл.гласник РС број 135/04, 36/09, 72/09 и 43/11
4. Закон о безбедности хране, Сл.гласник РС број 41/09
5. Правилник о хигијенској исправности воде за пиће, Сл.лист СРЈ број 42/98 и 44/99

НОВИ ПАЗАР

Као захват воде – извориште, користи се површинска вода (извориште реке Рашка) Процес пречишћавања сирове воде обавља се на Постројењу за пречишћавање у Новом Пазару.

Вода се дезинфикује хлорним препаратима и редовно контролише на хигијенску исправност

РЕЗУЛТАТИ ИСПИТИВАЊА

Табела бр.24-Микробиолошка исправност пречишћене и хлорисане воде за пиће са Територије Новог Пазара у 2024.години– централни градски водовод.

Општина	Укупан број узорака	Број исправних узорака	% Исправних узорака	Број неисправних узорака	% Неисправних узорака
Нови Пазар	576	576	100 %	0	0

Табела бр.25-Физичко-хемијска исправност пречишћене и хлорисане воде за пиће са територије Новог Пазара у 2024.години - централни градски водовод

Општина	Укупан број узорака	Број исправних узорака	% Исправних узорака	Број неисправних узорака	% Неисправних узорака
Нови Пазар	576	576	100 %	0	0

Град Нови Пазар за водоснабдевање користи воду са изворишта реке Рашке и неколико мањих извора који се налазе у њеној непосредној близини, и снабдева се водом за пиће преко јавног градског водовода, (покривеност града 85%). На водоводу су успостављене зоне санитарне заштите. Врши се континуирано пречишћавање и дезинфекција, као и систематска контрола здравствене исправности воде. У 2024. години испитивано је укупно 576 узорка воде, од којих су сви били бактериолошки и физичко-хемијски исправни.

На сеоском подручју Новог Пазара снабдевање водом за пиће врши се преко сеоских локалних водних објеката (над 18 сеоских-школских локалних водних објеката врши се повремена контрола здравствене исправности воде) и индивидуалних водних објеката.

У Новом Пазару постоји укупно 75 јавних чесама од којих:

- 44 јавне чесме, које се налазе на каптираном извору од којих се 23 повремено испитују на физичко-хемијску и бактериолошку исправност.
- 20 јавних чесама на водоводној мрежи
- 1 јавних чесама се налази на каптираним бунарима.

У току 2024.године вршена је контрола хигијенске исправности воде са сеоских (школских) водних објеката и јавних чесама у Новом Пазару. Узето је 26 узорака воде са јавних чесама и 16 узорака воде са сеоских водних објеката. Од 26 узорака воде јавних чесама , 12 узорака су хигијенски неисправни у микробиолошком погледу и 1 узорак

неисправан у физичко-хемијском погледу . Од 16 узорака воде са сеоских(школских) водних објеката , 7 узорака су хигијенски неисправни у микробиолошком погледу 1 узорак неисправан у физичко-хемијском погледу.

Узроци неисправности су бактерије фекалног порекла, укупне колиформне бактерије, *Klebsiella*, *Escherichia coli*, *Citrobacter*, аеробне мезофилне бактерије, повећана мутноћа, снижена и повећана вредност рН вредности и недовољна вредност резидуалног хлора у узорцима узетих са водних објеката који су прикључени на водоводну мрежу.

Након извршене дезинфекције резервоара школских водних објеката, спроведено је поновно узорковање воде са школских водних објеката. Од укупно 8 узорака, 4 узорака су хигијенско исправни, 3 узорака хигијенско неисправна у микробиолошком погледу (*Escherichia coli*, *Klebsiella*, аеробне мезофилне бактерије, бактерије фекалног порекла) и 1 узорак неисправан у физичко-хемијском погледу (вредности рН нису у складу са референтним вредностима).

Водоснабдевање на сеоском подручју је углавном нерегулисано и без правог увида у стање на терену. Надлежне општинске службе имају регистрован занемарљиво мали број локалних водних објеката, са непотпуном документацијом.

Највећи број локалних водних објеката је изграђен без одговарајућег пројекта или је пројектна документација изгубљена, најчешће није решено питање власништва, а самим тим ни питање задужења и одговорности за стање и одржавање ових објеката. Велики је број илегално прикључених домаћинстава што додатно компликује ситуацију. Неки од водних објеката су јако стари (преко 50 година) тако да су се услед ширења насеља изворишта, односно каптаже нашле у близини потенцијалних извора загађења. Око изворишта, односно каптажа и резервоара у највећем броју случајева нису обезбеђене зоне санитарне заштите. Услед претходно наведеног вода се често мути, нарочито при топљењу снега и након падавина, а у летњим месецима је капацитет значајно смањен или воде уопште нема. Од 34 школска објекта на сеоском подручју само су 3 прикључена на централни-градски водовод тако да се претходно наведена проблематика веома често односи и на школске водне објекте.

На основу изнетих чињеница, основано се може предпоставити да је ситуација слична и са осталим локалним водним објектима на територији града Новог Пазара и општине Тутин чији је број за сада непознат.

Предлог мера:

- Неопходно је обезбедити све услове за здравствено безбедан начин водоснабдевања, посебно на сеоском подручју, где се евидентира велики број проблема.
- Неопходно је редовно одржавање хигијене, чишћење и дезинфиковање каптаже или цистерни од стране обученог особља.
- Вршити редовну контролу квалитета воде, посебно са сеоских- школских водних објеката, а са резултатима упознати одговорне особе односно институције и ширу јавност и видно их истаћи на водним објектима.
- Израдити програм едукације локалног становништва о значају хигијенске исправности воде за пиће.
- Идентификовати факторе ризика који нарушавају квалитет воде и адекватним мерама смањити њихов утицај.

У току 2024 .године у Новом Пазару вршена је контрола исправности површинских вода са 10 различитих мерних места водних токова реке Рашка, Јошанице, Трнавице и

Дежевске реке.

Добијене вредности испитиваних параметара усаглашене су са прописаним вредностима. Испитивани узорци припадају следећим класама:

- један узорак припада I класи
- пет узорака припада II класи,
- два узорка припада III класи
- два узорка припада IV класи

АНАЛИЗА КВАЛИТЕТА ВАЗДУХА НА ТЕРИТОРИЈИ ГРАДА НОВОГ ПАЗАРА

Мониторинг квалитета ваздуха од 2020. године у Новом Пазару врши се преко аутоматске мерне станице чије резултате обрађује и анализира АЗЗЖС. Од 2022. године ЗЗЈЗ НП ове податке преузима од стране агенције “ х Есо ваздух” и директно приказује на званичној веб страници ЗЗЈЗ НП, како би грађани могли да се правовремено информишу и поступају у складу са здравственим препорукама.

Анализом података , које нам на крају године , шаље агенција “ х Есо ваздух“ добијамо следеће закључке:

- ✓ У 2024. години у Новом Пазару , број дана са прекорачењем средњих дневних граничних вредности ($50\mu\text{g}/\text{m}^3$) у погледу РМ 10 честица износи 131, а законом дозвољен број дана је 35 .
- ✓ У 2024. години у Новом Пазару забележено је прекорачење годишње граничне вредности РМ2.5 ($25\mu\text{g}/\text{m}^3$) и износило је $40,6\mu\text{g}/\text{m}^3$.
- ✓ На територији **града Новог Пазара ваздух је био III категорије, прекомерно загађен ваздух**, услед прекорачења граничних вредности суспендованих честица РМ10 и РМ2.5.

ДИСПОЗИЦИЈА ОТПАДНИХ МАТЕРИЈА

Проблем диспозиције отпадних материја се такође може сврстати један од најзначајнијих фактора ризика који на директан и индиректан начин утичу на здравствено стање становништва.

На територији општине Нови Пазар постоји 99 насеља од којих је само једно, градско насеље. Над око 80% градских домаћинстава успостављен је систем за прикупљање и одношење чврстих отпадних материја, а око 75% градских домаћинстава је прикључено на канализациону мрежу.

Најчешћи начин таквог одлагања је директно у водна тела, поред река, поред пута . Тамо где постоје контејнери, а то су најчешће сеоске школе , мештани доносе кућни отпад тако да се неретко праве мале депоније на таквим местима. Мали број домаћинстава спаљује отпад у јамама а ниједно од испитаних домаћинстава не компостира органски отпад или прерађује у ђубриво.

Последице оваквог начина одлагања чврстог отпада, долазе до изражаја у данима са падавинама када се ниво уских река повећа и са собом понесе велике количине отпада , који направе брану на уским грлима и при пуцању доведу до изливања велике количине воде из корита и онда дође до поплава.

Процент сеоских домаћинстава који одлаже течне отпадне материје на

нехигијенски начин износи 73,2% и то путем малих санитационих канализационих система директно у речни реципијент без пречишћавања, и веома мали број домаћинства који одлаже течне отпадне материје у септичке јаме -типа пропусних једнокоморних јама које су нехигијенске.

Надлежно предузеће за управљање отпадом је ЈКП „Чистоћа“ Нови Пазар. У Новом Пазару се налази депонија „Голо Брдо“ која је почела са радом 1999. године. Налази се на 24 км од града Новог Пазара у селу Кожље.

Комплекс депоније захвата 15 хектара, а тело постојећег одлагалишта је више од 3 хектара. На депонији са територије града Новог Пазара одлаже се око 80 000м³ отпада (око 40 000т) на годишњем нивоу. На депонији се одлаже и отпад са територије општине Тутин око 20 000т на годишњем нивоу.

Депонија није изграђена по стандардима, није заштићена санитарним зонама, нема заштитне ограде, без уређеног унутрашњег пута, без система отплињавања, система квашења и система за сабијање отпада.

Проблеми који се стварају током експлоатације депоније:

Највећи проблем представља незаштићеност околног земљишта од испедних вода депоније, које долазе до подземних вода и околних потока (Обадача, Хајрова вода, Слана вода и Глог) који на крају чине извориште реке Јошанице која се даље улива у реку Рашку.

- самозапаљење и стварање великих пожара и димних облака-извора аерозагађења
- ветрови који са собом носе прашину и друге загађујуће честице које се налазе на површини депоније, у виду аерозагађења се разносе у околне просторе тј. насеља.
- велики број паса луталица присутан је на депонији па постоји опасност од преношења инфективних болести.

Оваквом стању доприноси мали проценат примарне селекције тј. рециклаже и стварања секундарних сировина, недовољан број типских посуда у којима се смеће одлаже без икакве селекције, продукција великих количина отпадних материја, неадекватно опремљено ЈКП „Чистоћа“ али и непостојање прецизне мапе загађивача.

Извор загађења природних ресурса представљају и дивље депоније, кланични отпад и велики број индустријских предузећа који немају сопствени систем за пречишћавање отпадних вода.

Од пре неколико година се кренуло са контролисаним одлагањем једног дела медицинског отпада који се производи у државним здравственим установама и у оним приватним здравственим установама које имају склопљене уговоре са Општом болницом Нови Пазар у којој се врши третман инфективног медицинског отпада.

Локална самоуправа града Новог Пазара је израдила пројектну документацију за нову регионалну депонију која би била заједничка за Нови Пазар и Рашку али се то из неког разлога није реализовало.

Предлог мера:

- Опремити ЈКП „Чистоћа“, у Новом Пазару, повећати број типских посуда за одлагање отпадних материја
- Радити на едукацији примарне селекције отпада, повећања капацитета Рециклажног центра и повећања броја посуда за рециклабилни отпад.
- На нивоу градова успоставити систем контроле одлагања отпадних материја које представљају потенцијални ризик (кланични отпад, инфективни отпад...)

Обзиром да је депонија нехигијенска и да захтева пре свега велика материјална улагања

у циљу санације, размотрити могућности за измештање , односно изградњу нове санитарне депоније. Уколико то није могуће предузети следеће мере:

- Изградити заштитне ограде и успоставити зоне санитарне заштите.
- Обезбедити редовно насипање, сабијање и одговарајући третман органског отпада
- Успоставити систем за пречишћавање процедних вода како би се заштитило околно земљиште и подземне воде.
- Забранили приступ приватним возилима , која доносе отпад најразличитије врсте.
- Регулисати диспозицију отпадних материја на сеоском подручју, са посебном пажњом на површинама око школских објеката.
- Успоставити систем пречишћавања отпадних вода, како индустријских, тако и комуналних.

У граду Новом Пазару се врши испитивање комуналних отпадних вода, и то из реципијента (река Рашка) пре улива и после улива, као и из самог колектора. Узето је укупно 24 узорка од којих се 8 узорака односе на отпадне воде из самих колектора (колектор 1 и 2) и утврђено је да узорци комуналне отпадне воде не утичу на еколошки статус површинских вода.